

صلى الله عليه وسلم

دانشگاه پیام نور تهران

دانشکده علوم انسانی

رشته تاریخ

گرایش: ایران دوره اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

عنوان:

زندگی ، آثار و اندیشه های حسین کاظم زاده ایرانشهر

استاد راهنما:

دکتر داریوش رحمانیان کوشکی

استاد مشاور:

دکتر علیرضا علی صوفی

نگارش:

رقیه خاقانی اصل تولون

تابستان ۱۳۹۱

تقدیم به پدر و مادر عزیزم؛
به آن دو که سایه بان عشق و آرامشند

و تکیه گاه امن و آسایش

و تقدیم به همسرم:

که محبت و دلگرمی اش

گام هایم را استوارتر کرد

و همراهی و تخلص

دشوار یها را برایم آسان نمود

و فرزند دلبندم که کوه هستی اش زینت بخش زندگیم است.

پاسکزاری:

باسپاس از آن که مرا آموخت تا بیا موزم.

از اساتید بزرگوارم جناب آقای دکتر داریوش رحمانیان کوشکی
که به عنوان استاد راهنما و دکتر علیرضا علی صوفی استاد مشاور که همواره
روشنگر راهم بوده اند صمیمانه قدردانی می کنم.

چکیده

موضوع این پژوهش زندگی، آثار و اندیشه های حسین کاظم زاده ایرانشهر می باشد. او از برجسته ترین فرهیختگان فرهنگی و اجتماعی ایران در اواخر دوره قاجار و اوایل دوره پهلوی می باشد. حسین کاظم زاده ایرانشهر فرزند حاجی میرزا کاظم طبیب تبریزی است. که در دی ماه ۱۲۶۲ ه. ش / ۱۸۸۳ م / ۱۳۰۰ ه. ق در شهر تبریز متولد و در سال ۱۳۴۰ ه. ش / ۱۹۶۲ م / ۱۳۸۲ ه. ق در سن ۷۸ سالگی در سوئیس در گذشت.

ایرانشهر تقریباً ۵۸ سال دور از وطن، در اروپا زندگی می کرد و لی طبق نوشته های خود خدماتش در مرحله اول برای هموطنان و همکیشان خود در ایران، و تعلیم و تربیت جوانان و راهنمایی و هدایت نسل آینده بود؛ و در وهله دوم برای نجات بشر از چنگال عفریت جهل و نادانی و ضلالت و گمراهی و دعوت مردم به صلح و برادری جهانی بود.

از خدمات برجسته ایشان؛ انتشار دوره چهار ساله مجله ایرانشهر و حدود صد و بیست عنوان کتاب به زبان فارسی و پنجاه عنوان کتاب و رسائل سودمند به زبان آلمانی و سایر زبانهای اروپایی تألیف کرده اند. و در اقطار و اکناف جهان منتشر کرد که هزاران خواننده داشت. او حس ملیت را در دلهای افراد ایرانی به خصوص در نژاد نوزاد ایرانی بیدار کرد. می توان گفت ایرانشهر، یکی از بنیانگذاران تعلیم و تربیت نوین در ایران بوده، زیرا بیشتر کتابهایش از جمله «راه نو در تعلیم و تربیت»، «رهبر نژاد نو»، «اصول اساسی فن تربیت»، و... در این زمینه می باشد. همچنین با نشر مقالات سودمند در روزنامه و مجلات کشورهای دیگر افکار عموم ملتها و مخصوصاً ملت ایران را برای ایجاد یک تمدن جدید شامل قسمت های مفید تمدن های غرب و شرق باشد متوجه ساخت.

واژگان کلیدی فارسی:

حسین کاظم زاده ایرانشهر، تجدد، باستان گرایی، ملیت، تعلیم و تربیت، دولت ملی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	مقدمه
۶	مسأله پژوهش
۶	سوال پژوهش
۶	سابقه و ضرورت انجام تحقیق
۷	فرضیه پژوهش
۷	شیوه گردآوری پژوهش
۷	قلمرو تحقیق (زمانی، مکانی، موضوعی)
۷	مشکلات تحقیق
۸	ارزیابی منابع
۸	۱-۹-۱- منابع دست اول
۸	مجله ایرانشهر در چهار سال
۹	آثار و تألیفات ایرانشهر
۱۲	۱-۹-۲- پژوهش های جدید
۱۲	کتاب آثار و احوال کاظم زاده ایرانشهر
۱۲	کتاب ایران بین دو انقلاب از مشروطه تا انقلاب اسلامی
۱۳	کتاب اندیشه تجدد و ترقی در عصر بحران (۱۳۳۹-۱۳۲۷/۱۲۹۹-۱۲۲۸)
۱۳	برلنی ها (اندیشمندان ایرانی در برلنی ها)
۱۴	تاریخ علت شناسی انحطاط و عقب ماندگی ایرانیان و مسلمین
۱۶	فصل دوم (زندگینامه حسین کاظم زاده ایرانشهر)
۱۷	مقدمه

- ۱-۲- دوره کودکی و آغاز جوانی تا بیست سالگی..... ۱۵
- ۲-۲- اقامت در استانبول..... ۲۰
- ۱-۲-۲- اقامت پنج ساله در استانبول..... ۲۱
- ۳-۲- مسافرت به اروپا و تحصیل در پاریس و بلژیک..... ۲۳
- ۴-۲- یکسال و نیم اقامت در انگلستان..... ۲۵
- ۵-۲- یک سال و نیم در موقع جنگ جهانی اول در ایران..... ۲۶
- ۱-۵-۲- ایرانشهر و انقلاب مشروطیت..... ۲۷
- ۶-۲- نوزده سال اقامت در برلین..... ۳۰
- ۱-۶-۲- کمیته ملیون ایرانی در برلین..... ۳۱
- ۲-۶-۲- کنفرانس عمومی و علمی ایرانشهر در آلمان و سوئیس..... ۳۴
- ۷-۲- بیست و شش سال اقامت در سوئیس..... ۳۶
- ۱-۷-۲- نگاهی به گذشته و آینده..... ۳۷
- ۸-۲- نگاه دیگران به ایرانشهر..... ۴۰
- ۱-۸-۲- جشن تولد..... ۴۰
- ۲-۸-۲- ایرانشهر از نگاه محمد حسین اقبال..... ۴۱
- ۳-۸-۲- ایرانشهر از نگاه دکتر رضازاده شفق..... ۴۲
- ۴-۸-۲- ایرانشهر از نگاه ابولفضل حاذقی..... ۴۳
- ۵-۸-۲- ایرانشهر از نگاه تقی زاده..... ۴۳
- ۶-۸-۲- استاد محیط طباطبائی و ایرانشهر..... ۴۴
- ۷-۸-۲- ایرانشهر از نگاه عباس مجذوب..... ۴۵
- ۴۷ فصل سوم (آثار و تألیفات ایرانشهر).....
- ۱-۳- آثار و تألیفات ایرانشهر..... ۴۸
- ۱-۱-۳- کتابهای فارسی چاپ شده..... ۴۹
- ۲-۱-۳- کتب ترجمه شده از زبان آلمانی به فارسی..... ۵۰

- ۳-۱-۳- کتب آلمانی چاپ شده ۵۰
- ۳-۱-۴- کتابهای دینی و علمی که به زبان آلمانی نوشته ولی تا کنون به کنون به چاپ نرسیده است ۵۲
- ۳-۱-۵- اشعار ایرانشهر ۵۵
- ۳-۲- انجمن نشر آثار ایرانشهر در ایران ۵۸
- ۳-۳- مجله ایرانشهر ۵۹
- ۳-۴- تألیفات تربیتی ایرانشهر ۶۳
- ۳-۴-۱- اصول و اساسی فن تربیت ۶۴
- ۳-۴-۲- اصول اساسی فن روانشناسی ۶۵
- ۳-۴-۳- راه نو در تعلیم و تربیت، بچه ها را چگونه تربیت کنیم ۶۶
- ۳-۴-۴- رهبر نژاد نو ۶۷
- ۳-۴-۵- تجلیات روح ایرانی ۶۸
- ۳-۴-۶- راه صلح برای ملتها ۶۸
- ۳-۵-۵- تألیفات فلسفی و عرفانی و دینی ایرانشهر ۶۹
- ۳-۵-۱- قوه فکر و معجزات آن ۶۹
- ۳-۵-۲- تداوی روحی برای افراد و جامعه ۷۰
- ۳-۵-۳- مناجات باطنی ۷۱
- ۳-۵-۴- علل دردهای جسمانی ۷۲
- ۳-۵-۵- راز و نیاز ۷۳
- ۳-۵-۶- تفسیر معنوی بر دیباچه مثنوی ۷۳
- ۷۵ **فصل چهارم (اندیشه های ایرانشهر)**
- ۴-۱- ایرانشهر و مواضع سیاسی ۷۶
- ۴-۱-۱- ایرانشهر و انقلاب ۷۷
- ۴-۱-۲- ایرانشهر و جمهوریت ۸۰
- ۴-۱-۳- تجدد و ترقی در اندیشه ایرانشهر ۸۳

۸۷ ۴-۱-۴- ایرانشهر ملیت و هویت ایرانی
۹۱ ۴-۱-۵- ایرانشهر و صلح جهانی
۹۳ ۴-۲- ایرانشهر ودین و مذهب
۹۷ ۴-۳- ایرانشهر و جایگاه زن
۹۹ ۴-۴- ایرانشهر و علم و اخلاق
۱۰۱ ۴-۵- ایرانشهر تصوف و عرفان باطنی
۱۰۲ ۴-۶- ایرانشهر و ادبیات
۱۰۴ فصل پنجم (تعلیم و تربیت از دیدگاه ایرانشهر)
۱۰۵ مقدمه
۱۰۵ ۵-۱- تربیت از دیدگاه ایرانشهر
۱۰۷ ۵-۲- ایرانشهر و مقصد آخر تربیت
۱۰۸ ۵-۳- ایرانشهر و تاریخچه تعلیم و تربیت در ایران
۱۰۹ ۵-۴- ضرورت و اساس تعلیم و تربیت از نگاه ایرانشهر
۱۱۰ ۵-۵- ایرانشهر و آموزش و پرورش
۱۱۱ ۵-۵-۱- تعلیم و تربیت در مدارس از نگاه ایرانشهر
۱۱۳ ۵-۵-۲- ایرانشهر و تغییر الفبای فارسی
۱۱۵ ۵-۵-۳- جایگاه معلم از نگاه ایرانشهر
۱۱۷ نتیجه گیری
۱۱۹ فهرست منابع
۱۲۸ پیوست ها

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

موضوع این پژوهش، زندگی، آثار و اندیشه های حسین کاظم زاده ایرانشهر است. برای آنکه تحقیق جامعی ارائه شود و از طرفی موضوع پژوهش نیز تکراری نباشد از طریق "مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران" ایران داک^۱ با کلید واژه کاظم زاده ایرانشهر، پایان نامه های دانشجویی را نیز مورد بررسی قرار دادم. پروژه ای در این مورد انجام نشده بود. و با جستجو در گوگل^۲ یک پایان نامه در ارتباط با آقای کاظم زاده ایرانشهر به رشته تحریر درآمده بود. به علت در دسترس نبودن آن و عدم همکاری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، فقط با مطالعه چکیده این پایان نامه به این نتیجه رسیدم که بطور مشخص به موضوع و پرسش اصلی پژوهش حاضر پرداخته است. از تحقیقات قابل اهمیت تدوین زندگی نامه ایشان به همت کاظم کاظم زاده ایرانشهر خواهرزاده ایرانشهر است که چاپ و منتشر شده است. در این کتاب حوادث زندگی شخصی از آغاز تا انتها مطرح شده است. با عنایت به پراکنده و ناقص بودن اطلاعات منابع دیگر و نیز با توجه به جدید بودن موضوع، نیز یاد کردن از کسانی که از دل و جان به این میهن عشق ورزیدند و در راه سربلندی و سرافرازی آن از هیچ کوششی فروگذار نکردند. بر خود واجب دانستم به مطالعه زندگی، آثار و اندیشه های ایرانشهر بپردازم. که یک کار منسجم و منظم برای اهل تحقیق انجام گیرد.

تحقیق حاضر از جهت ساختار در پنج فصل اصلی تنظیم شده است. فصل اول که با عنوان کلیات تحقیق می باشد، هدف و انگیزه و سؤال و فرضیه، ارزیابی منابع در آن نوشته شده است.

در فصل دوم زندگی حسین کاظم زاده ایرانشهر از تولد تا زمان مرگ ایشان، همچنین برداشت و نگاه دوستان و دانشمندان ایرانی به این دانشمند بزرگوار پرداخته شده است.

در فصل سوم از آثار، تألیفات و اشعار ایرانشهر به زبان فارسی و سایر زبانهای خارجی منتشر شده است را نام برده و آثاری که به زبان فارسی چاپ یا ترجمه شده است معرفی می شود.

در فصل چهارم که بررسی اندیشه های کاظم زاده ایرانشهر اختصاص یافته از "افکار" و "عقاید" ایشان در مورد هویت، ملیت، مذهب، جمهوریت، جایگاه زن، تجدد و ترقی و ... بحث شده است.

1- www.Irandoc.ac.ir

2- www.Google.com

اما فصل پنجم این تحقیق فقط به اندیشه ایرانشهر در زمینه تعلیم و تربیت اختصاص یافته است. زیرا بیشتر کتاب های ایرانشهر در زمینه تعلیم و تربیت می باشد.

و اما نگاهی اجمالی به اوضاع ایران؛ در زمان کودکی آقای ایرانشهر در لابه لای خاطراتشان در مورد وضع اسفبار شهر تبریز و اهالی آن و نیز از رفتار عمال خوشگذران و عیش و نوش و اطرافیان ولیعهد و بی خبری آنان از وضع ملت و از رفتار ناهنجار شاهزادگان در مدرسه و عدم توجه آن‌ها به درس و تربیت و انتقاد کرده‌اند که گویای اوضاع ایران است؛ در مورد اوضاع اقتصادی کشور ایران که همواره با الگوی بسیار نامتعادل از توزیع ثروت و درآمد مواجه بوده است و تقریباً همیشه قشر عظیم جمعیت کشور در فقر و محرومیت به سر برده و تنها طبقات محدودی در رفاه و آسایش ملی زیسته‌اند. (عظیمی، ۱۳۸۷: ص ۱۳۵) و جمعیت کشور به دلیل شیوع بیماری‌های همه گیر، فقدان امکانات بهداشتی و به کندی افزایش می‌یافت و در این سال‌ها به ۱۱ میلیون نفر رسیده بود. (کاتوزیان، ۱۳۷۲: ص ۱۱۲)

و اما اوضاع سیاسی ایران؛ در سال ۱۳۳۲ هجری احمد شاه به سن قانونی رسید و جشن تاج‌گذاری در سراسر کشور برپا گردید و دوره‌ی سوم مجلس شورای ملی تشکیل شد و در همین ایام یعنی در تاریخ ۲۸ ژوئیه ۱۹۱۴ م جنگ جهانی اول رخ داد که به همه جا سرایت کرد و ایران در این گیر و دار اعلام بی طرفی کرد ایران از روسیه خواستار تخلیه‌ی آذربایجان شد ولی بر عکس روسیه و انگلیس اصرار داشتند که ایران از بی طرفی خارج و به طرف آنان بپیوندند. در اوایل جنگ غلبه با قوای آلمان بود و جامعه ایرانی نیز که از رفتار دولت تزاری روس و همچنین تجاوزها انگلیس به جان آمده بودند و خصوصاً از معاهده‌ی ۱۹۰۷ که دو دولت (روس و انگلیس) ایران را به منطقه‌ی نفوذ بین خود تقسیم کرده بودند سخت عصبانی شدند و این پیش آمد موجب جنگ جهانی را فرقی برای رهایی از قید و سلطه و نفوذ همسایگان شمال و جنوب دانسته و به قصد نفوذ استقلال کشور به همکاری با متحدین در داخل و خارج کشور دست به کار شدند.

ایرانیان به آلمان‌ها به عنوان دشمن دشمن خویش می‌نگریستند به طوری که آلمان قطب امیدی برای ایرانیان شده بود که از روس و انگلیس نفرت داشتند و کعبه‌ی آمالی برای مردمی که زوال و سقوط و دو امپراتوری شرق و غرب آن روزگار را آرزوی می‌کردند (نوابی، ۱۳۷۵: ص ۳۰۶)

اگر تا آغاز جنگ جهانی ایران تنها عرصه تجاوزگری دو قدرت روس و انگلیس بود، از این پس دو کشور آلمان و عثمانی نیز به جمع آنان اضافه شدند و آلمانی‌ها از دو طریق یکی ارسال تسلیحات و توزیع آن‌ها بین عشایر ایران و دیگر اعدام جاسوسان ورزیده قسمت‌های مختلف ایران، در جهت ضربه زدن به قوای روس و انگلیس در ایران می‌کوشیدند. بخش‌های غربی کشور نیز در اثر تجاوز دولت متحد آلمان یعنی عثمانی، عرصه‌ی جنگ‌های ویرانگر با روس‌ها شد. که کسروی در دو فصل به تفصیل به " تجاوز عثمانیان به آذربایجان و داستان وا مگذار ارومیه " و " جنگ‌های روس و عثمانی در آذربایجان " پرداخته است.

اوضاع ایران پس از جنگ جهانی اول بسیار مغشوش و درهم و برهم بود بر اثر جنگ به جمعیت کشاورز ایران لطمات بی‌شماری وارد گردید و هزاران خانوار کشاورز به واسطه مسدود شدن باب تجارت روستاها را ترک کرده و به شهرها هجوم آورده بودند و این باعث خشک شدن قنات‌ها و محصولات کشاورزی و ... شد و زیان‌های بی‌شماری بر اثر جنگ جهانی به پیکره اجتماع و اقتصاد و به ثروت ملی ما وارد آمده بود و سال‌های ۱۲۹۷ و ۱۲۹۸ هجری به سال‌های معروف شد دولت دستور داده بود که در میان این بزرگ شهر دیگ‌های دم‌پختک بار کنند و به فقرا مجانی دم‌پختک بدهند .

و اما اوضاع فکری در آن موقع چنان چه یرواند آبراهامیان در کتاب ایران بین دو انقلاب نقل می‌کند : «روشنفکران ، مشروطیت ، دنیویت و ناسیونالیسم را سه وسیله‌ی حیاتی برای توفیق در ایجاد ایران نوین، نیرومند و پیشرفته می‌دانستند . آنان می‌گفتند که اولی قدرت ارتجاعی سلطنت را زایل می‌برد، دومی نفوذ سستی روحانیت را زایل می‌سازد؛ و سومی چنگال‌های استثمارگر امپریالیست‌ها را قطع می‌کند. اما این سه نهضت اگر چه همه متوجه یک هدف بود، غالب تغییر موقت در تاکتیک‌های فوری ایجاد می‌کرد؛ چرا که روشنفکران گاهی با شاه بر ضد روحانیت، گاهی با روحانیت بر ضد شاه، زمانی با شاه بر ضد قدرت‌های استعماری، و گاه مثلاً در انقلاب مشروطه، با روحانیت، هم بر ضد شاه و هم قدرت‌های استعماری متحد می‌شدند. این سازگاری تاکتیکی را همراه با سازگاری عملی، می‌توان در زندگی و آثار دو عضو بسیار مهم روشنفکران قرن نوزدهم - پس جمال‌الدین " افغانی " و میرزا ملکم خان - مشاهده کرد» (آبراهامیان، ۱۳۹۹: ۵۷)

در این دوره‌ی که ایران عرصه تاخت و تاز اول متخاصم بود و با قحطی بزرگ و مرگ و میر گسترده دست و پنجه نرم می‌کرد و هرج و مرج داخلی نیز شیرازه امور را از هم گسیخته بود، عناصر ترقی خواه، در پاسخ به این که "چه باید کرد؟"، با انتشار مقاله‌ها در رساله‌های متعددی به طرح اندیشه‌هایی پرداختند؛ روزنامه‌ها "نوبهار" و "زبان آزاد" و "خاور" و ... که به مسایل سیاسی روز می‌پرداختند و همچنین مجله‌های مهمی نیز، که بیشتر مروج اندیشه‌های ترقی خواهانه بودند در تهران و یکی دو شهر دیگر مانند مجله‌ی "ترقی"، "آرین" انتشار می‌شد.

در پایان؛ لازم می‌دانم از کسانی که مرا در نگارش این پژوهش یاری دادند، سپاسگزاری کنم: استاد ارجمندم جناب آقای دکتر داریوش رحمانیان به عنوان استاد راهنما و نیز جناب آقای دکتر علیرضا صوفی به عنوان استاد مشاور، که مرا در این امر خطیر تنها نگذاشتند، تشکر و قدردانی نمایم. همچنین از پدرگرامی و مادر عزیزم و همسر مهربانم و یگانه دخترم که با تحمل سختی‌ها و مشکلات صبرپیشه کردند نهایت تشکر و قدردانی را دارم.

۱-۱- مسأله پژوهش:

این پژوهش در مورد زندگی، آثار و اندیشه های حسین کاظم زاده ایرانشهر می باشد. او یکی از مهم ترین متفکران و نویسندگان ایرانی است. مسئله این است:

۱- ایرانشهر چه نقشی در بازیابی هویت ملی و تجدد خواهی در ایران داشته است؟

۲- چه جایگاهی در اندیشه تعلیم و تربیت داشته است؟

۳- آرمان و اندیشه او در مورد اصلاح نظام سیاست و آئین حکومت ایران چه بوده است؟ که محدوده طرح از اواخر حکومت قاجار و اوایل حکومت پهلوی می باشد.

۱-۲- سؤال های پژوهش:

الف- حسین کاظم زاده ایرانشهر چه نقشی در اندیشه تعلیم و تربیت نوین ایران داشته است؟

ب- حسین کاظم زاده ایرانشهر چه جایگاهی در اندیشه باستان گرایی و تجدد خواهی در ایران داشت؟

ج- آرمان حسین کاظم زاده ایرانشهر در مورد اصلاح نظام سیاست و حکومت ایران چه بود؟

سابقه و ضرورت انجام تحقیق:

انگیزه انتخاب موضوع مذکور و اهمیت آن برای نگارنده بررسی نقشی است که ایرانشهر در بحرانی ترین لحظات تاریخ معاصر ایران ایفا نمود. و اطلاعات پراکنده ای از حسین کاظم زاده ایرانشهر در نشریات کاوه، دنیا، ایرانشهر، و... موجود است و مقالاتی از آقای دکتر حسین آبادیان و علیرضا ملائی توانی و مسعود لقمان وجود دارد که به همه ابعاد فعالیت های سیاسی، فرهنگی، ادبی پرداخته نشده است و در کتاب برلنی های جمشید بهنام یک فصل مربوط به مجله ایرانی در آلمان از جمله مجله ایرانشهر وجود دارد. همچنین یک پایان نامه در دانشگاه علوم تحقیقات در سال ۱۳۸۳ انجام شده است که بیشتر به زندگانی ایرانشهر پرداخته است. با این حال می توان گفت که در کارنامه سیاسی و فرهنگی و ادبی و اندیشه کاظم زاده ایرانشهر کار منسجم و منظم و مستند انجام نشده است و تلاش بر این است که این کار منسجم و مستند برای اهل تحقیق انجام گیرد.

۱-۴- فرضیه های پژوهش:

الف- به نظر می رسد ایرانشهر با توجه به کتابهای علمی و روشمند و نو در زمینه تعلیم و تربیت نوشته است در تاریخ اندیشه اصلاح نظام تعلیم و تربیت جایگاه مهم و بسیار مؤثری داشته است.
ب- نشریه ایرانشهر در واقع نقش اصلی ، اندیشه باستان گرایی را در آستانه زوال قاجار و روی کار آمدن رضا خان داشته است و در اندیشه ایدئولوژی باستان گرایی رضا شاه تأثیر گذار بود .
ج- ایرانشهر ، اندیشه گر تجدد خواه و نو گرایی بود که از اصلاح نظام سیاسی هواداری می کرد و مخالف استبداد و موافق نظام مشروطه و یا حتی جمهوری بود.

۱-۵- شیوه گرد آوری پژوهش:

روش این پژوهش در گردآوری داده ها ، کتابخانه ای است و در پردازش داده ها روش توصیفی - تحلیلی است.

۱-۶- قلمرو تحقیق (زمانی ، مکانی ، موضوعی)

زمانی: از اواخر دوره قاجار تا اوایل پهلوی (۱۲۶۲-۱۳۴۰)

مکانی: ایران- آلمان - سوئیس

موضوعی: زندگی ، آثار و اندیشه های حسین کاظم زاده ایرانشهر

۱-۷- مشکلات تحقیق:

اساس این پژوهش بر منابع و مدارک اصلی استوار بوده است . منابعی که به صورت کتاب به زبانهای فارسی، آلمانی ، فرانسه، انتشار یافته اند که دسترسی به آنها دشوار بود و در کتابخانه ها هنوز ثبت نشده و قابل استفاده نبود. همچنین بخش دیگر منابع روزنامه های عصر مشروطه بود که به جهت قدمت و فرسودگی کاغذ ، اغلب آنها در اختیار گذاشته نمی شد لذا ناچار باید صدها شماره از یک روزنامه از طریق میکرو فیلم مطالعه و فیش برداری می شد . و مشکلات دیگری که در سر راه انجام این تحقیق بود عدم آشنای به زبان آلمانی ، بعد مسافت و ترافیک، پراکندگی مراکز در شهر

تهران و کمبود منابع در مورد کاظم زاده بوده است.

۹-۱- ارزیابی منابع و مآخذ

۱-۹-۱- منابع دست اول

❖ مجله ایرانشهر در چهار سال

❖ آثار و تألیفات ایرانشهر

❖ مجله ایرانشهر در چهار سال:

ایرانشهر مجله مصور، علمی و ادبی است که در سال ۱۳۴۰ه.ق/۱۹۲۲م توسط حسین کاظم زاده ایرانشهر تأسیس و در چاپخانه شخصی در آلمان چاپ و چهار سال متوالی با زحمات زیاد و مضیقه مالی، به قلم حسین کاظم زاده و فضلالی شریقی و اروپا در برلین هر ماه در ۶۴ صفحه انتشار می یافت. هدف ایرانشهر از انتشار این مجله: "مسلك ما عشق و معشوق ما ایران جوان و آزاد است." بود. (مجله ایرانشهر، ۱۳۶۳: ۱) این مجله نه تنها در اکثر شهرهای ایران («۴۰شهر») بلکه در کشورهای هندوستان، افغانستان، ترکیه، بحرین، کویت، مصر و سایر کشورهای خاورمیانه نمایندگی و مشترک و خواننده داشت.

مجله ایرانشهر با یک قلب سرشار از عشق خدمت، به اصلاح اخلاق اجتماعی ملت ایران و به نشر اسرار ترقی اروپا می کوشید. منظور صاحب امتیاز مجله این بود که بدین وسیله عواطف انسانی و عقاید معنوی و ایمان به خالق یکتای ایرانی را در اروپا و صنایع و فنون و پیشرفتهای علمی غرب را در ایران منعکس سازد و از این راه تلفیقی بین تمدن غرب و تدین شرق ایجاد کند. به قول جواد اقبال: «این مجله حتی المقدور از سیاست به دور بود، انتشار این مجله موقعی صورت گرفت که ایران زیر چنگال ظلم و جور سلاطین قاجاریه دست و پا می زد و می رفت که از طرف جهان خواران دنیا به کام استعمار کشیده شود. فساد اخلاق مانند دزدی، ارتشاء، راهزنی، قتل و غارت، بی عفتی و صدها ظلم و ستم از طرف دولتمردان کشور بر سر مردم ایران می بارید.» (مجله ایرانشهر، ۱۳۶۳: پیشگفتار)

موضوعاتی که در این مجله مورد بحث قرار گرفته عبارتند از:

۷۳ مقاله بر اهمیت آموزش عمومی و غیر مذهبی.

۴۵ مقاله بر ضرورت بهبود وضع زنان تأکید داشت.

۳۰ مقاله به توصیف ایران پیش از اسلام اختصاص داشت.

۴۰ مقاله دیگر درباره مسائل تکنولوژی جدید و فلسفه غرب بود.

مجله ایرانشهر در سال اول، دوازده شماره: «آبان ۱۳۰۰-آبان ۱۳۰۱» ش اول و دوم ۱۶ صفحه و

ش سوم، چهارم در ۳۲ صفحه و بقیه شماره ها در ۶۴ صفحه

سال دوم، دوازده شماره: «شهریور ۱۳۰۲-مرداد ۱۳۰۳» در ۶۴ صفحه

و سال سوم، دوازده شماره: «دی ۱۳۰۳-آبان ۱۳۰۴» در ۶۴ صفحه

و در سال چهارم، دوازده شماره: «فروردین ۱۳۰۵-اسفند ۱۳۰۵» در ۶۴ صفحه انتشار یافت.

که مجموع آنها در انتشارات اقبال به چاپ رسید.

❖ آثار و تألیفات ایرانشهر

• کتاب شرح حال نگارنده کتاب «اصول اساسی فن تربیت»:

(کاظم زاده ایرانشهر، حسین، شرح حال نگارنده کتاب اصول اساسی فن تربیت، تهران، اقبال، ۱۳۲۹)

این کتاب را ایرانشهر بنا به خواهش برادر زاده خود دکتر حسن ایرانشهر که به چاپ رساندن کتاب

را، به عهده خود گرفته بودند نگاشته اند. مطالب کتاب شامل زندگی دوران کودکی و جوانی،

مسافرت به استانبول و اروپا، برلین و سوئیس، به قلم خود ایرانشهر نوشته شده است. که مطالب

سودمندی را از زندگانی ظاهری و مادی و جسمانی ایشان ارائه می دهد.

• کتاب اصول اساسی فن تربیت:

(کاظم زاده ایرانشهر، حسین، اصول اساسی فن تربیت، تهران، اقبال، ۱۳۳۱)

این کتاب شامل دو قسمت می باشد و ۲۲۶ صغه می باشد. که در قسمت اول اهمیت و اساس تربیت

و مقصد آخر آن، با قوایی که مربوط به آن است شرح داده شده است، شامل هفده گفتار می باشد؛

که در مورد عقاید فلاسفه درباره تربیت و مقصد آخری تربیت، قانون ضدیت و قطبیت و اجرای آن در فن تربیت و... مطالبی ارزشمند نهفته است. و در پایان قسمت اول خلاصه مطالب را در ۱۲۵ کلام درباره تربیت و مقصد آخر آن نگاشته است. و در قسمت دوم کتاب ارتباط تمدن و تربیت را با قوانین و احکام آنها ذکر کرده است. که شامل چهارده گفتار می باشد که در مورد مدنیت و تمدن و ارتباط آنها با تربیت و ارکان سه گانه تمدن، قانون تعادل و توازن، لزوم تأسیس یک تمدن جدید و وظیفه ملت ایران در آن باب و... نیز خلاصه مطالب قسمت دوم را در گفتار چهاردهم نگاشته است. که با عبارات و الفاظی ساده تر این قوانین را نگاشته است تا فهم آن برای خوانندگان بهتر باشد.

• کتاب اصول تداوی روحی یا طریقه تلقین بنفس:

(کاظم زاده ایرانشهر، حسین، اصول تداوی روحی یا طریقه تلقین بنفس، سربی، اصفهان، روزنامه یومیه اخگر، ۱۳۰۸)

کتاب تداوی روحی که در سال ۱۳۰۷ ه.ش در پاورقی روزنامه اخگر منتشر می شد چون مورد پسند عمومی واقع گشت در سال ۱۳۰۸ نیز بطور جداگانه به چاپ رسید. که با مطالعه این کتاب انسان به روح و حقایق آن نزدیک می شود. زیرا اهمیت انسان به روح است. تربیت روح است که باید قبل از هر چیز مورد توجه قرار گیرد تا در سایه تربیت روح به اداره کردن جسم خویش فایق آید. این کتاب به همین منظور می باشد یعنی اول امراض روحی را مداوا می کند و بعد به تداوی ناخوشیها و آلام جسمی توجه می نماید. و درک آن برای عموم راحت می باشد. این کتاب از حیث فلسفه الهی و ایمان دینی و اخلاقی و تعلیم و تربیت اجتماعی و فردی حائز اهمیت می باشد. که شامل موضوعاتی از قبیل ۱- منشأ امراض فردی و اجتماعی- ۲- رکن اساس در صحت فردی و اجتماعی- ۳- روح و قوای خالقه او- ۴- قوه ایمان و معجزات آن- ۵- قوه فکر و قدرت آن- ۶- قوه خیال و اهمیت آن- ۷- شعور باطنی و وظایف آن- ۸- کشفیات و تداوی مسیو کوئه- ۹- تأثیرات قوه خیال- ۱۰- قوه اراده و نفوذ آن مطالب سودمندی وجود دارد.

- **کتاب اصول اساسی روانشناسی:**

(کاظم زاده ایرانشهر، حسین، اصول اساسی روانشناسی، پنجم، تهران، اقبال، ۱۳۷۰)

این کتاب درباره ماهیت انسان و تکامل او شرح کافی داده شده است و شامل ۲۱ فصل است نظیر اهمیت فن روانشناسی برای تعلیم و تربیت، روانشناسی در نظر علمای مغرب زمین، انسان و عالم طبیعت و نفوذ متقابل ایشان، ترکیب انسان از جسم و نفس و روح و... می باشد. در این کتاب ایرانشهر اولاً آراء و عقاید دانشمندان غرب و شرق را درباره نفس ناطقه و روح و پیوند های آنها با یکدیگر با هم مقایسه کرده و ثانیاً اختلافات خود را با دانشمندان بیان کرده است که این خود به عقیده خود و دوستانش راه نوینی در روانشناسی است.

- **کتاب تجلیات روح ایرانی در ادوار تاریخی:**

(کاظم زاده ایرانشهر، حسین، تجلیات روح ایرانی در ادوار تاریخی، سربی، برلین، ایرانشهر، ۱۳۴۲)

این کتاب شامل موضوعات خاص و جالب توجه راجع به تجلی روح ایران پیش از استیلای عرب، اثرات استیلای عرب در روح ایرانی، روح ایرانی و استقلال سیاسی، اساس تشیع در ایران، نتایج خلافت عباسیان و تأثیر آن در روح ایرانی و استیلای مغول و اثرات آن است. در واقع هدف از نگاشتن این کتاب، زنده نگه داشتن روح ایرانی و آریایی در همه دوره های تاریخی است و ایشان آن را ارمغانی برای نژاد نوزاد ایران می دانند.

- **کتاب رهبر نژاد نو:**

(کاظم زاده ایرانشهر، حسین (۱۳۳۵)، رهبر نژاد نو (در جستجوی خوشبختی)، سوم، تهران: اقبال)

در این کتاب ایرانشهر اینطور مطرح کرده که برای تغییر زندگانی یک فرد و یا یک ملت، اول محور افکار او تغییر باید کرد نیز راجع به افکار حاکم بر جامعه ایران آنروز توضیح داده که شامل عقیده کهنه پرستان و محافظه کاران بوده است. در واقع هدف از نگاشتن این کتاب، برگرداندن افکار هموطنان بوده است. مطالب کتاب شامل ۷ فصل است که عبارتند از: خوشبختی چیست و کجاست - خودت را بشناس - ترقی و تمدن - تکامل و اعتدال - اراده و متانت - استقامت و عشق و محبت است.